

מִי דַעַת

ההלכה השבועית מבית לימודי דעת / מאת הרב ד. אוסטרופ שליט"א
הלכות אלו היו למראה עיניו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א.

הערה: אין ללמוד הלכה למעשה מתוך גליון זה. בכל שאלה יש להיוועץ במורה הוראה.

של הילד יכשל האב ויבוא להרים זאת, אבל אם האב רק מהלך ליד בנו ואינו עסוק ממש עם הילד, אין חוששים שיכשל בכך.

ודומה הדבר להלכה שהובאה באחד הגיליונות הקודמים, שאסור להריח פרי המחובר לאילן מחשש שמא יבוא לקטפו ולאוכלו. ואף שם אין אנו חוששים בכל מי שהולך ליד עץ פרי שיקטוף ממנו לאכול. והטעם כנ"ל, כיון שמי שהולך ליד העץ ואינו מתעסק עם העץ, אין חשש שיכשל ויקטוף ממנו, אבל אדם שמריח מן העץ ועסוק בו, אנו חוששים שיכשל ויקטוף ממנו לאכול.

מי שהרים מוקצה בטעות, האם עליו לעזובו מיד או שיכול להניח אותו במקום שרוצה?

בדין מי שהרים בטעות מוקצה בידיו, אם מעתה יכול להוליכו למקום שירצה ולהניחו שם או שצריך לעזובו מיד, יש לחלק בין סוגי המוקצה, וכדלהלן:

כלי שמלאכתו לאיסור - אם נטלו בהיתר, דהיינו לצורך גופו ומקומו, מותר להוליכו לכל מקום שירצה ואין צריך לעזבו מיד⁵. ואם נטלו באיסור, דהיינו שלא היה צריך לגופו של הכלי או למקומו ושכח ונטלו בידו, כתב המ"ב⁶ בשם הפוסקים שאף בזה מותר מעתה להוליכו למקום שירצה ואין צריך לעזבו במקום שנזכר. אבל כתב שדעת הגר"א שבזה צריך לעזבו מיד במקום שנזכר.

האם מותר לתת יד לילד המחזיק בידו מוקצה?

בגליון הקודם למדנו מה הדין בילד המחזיק בידו מוקצה אם מותר להרימו, ובאופן שהדבר אסור הטעם הוא מפני שחששו חז"ל שמא יפול המוקצה מידי של הילד ואביו יחוס על זה ויקחנו בידיו.

ונחלקו הראשונים, מה הדין כשרק רוצה לתת לילד יד. שיטת רש"י¹ שהדבר אסור², והטעם משום שאף בזה יש חשש שמא הילד יפיל את המוקצה מידי, ואביו יחוס ע"ז וייקח המוקצה בידיו. אבל הרמב"ן סובר, שכל האיסור הוא רק כשמרים את הילד על ידיו, אבל אין איסור לתת לו יד אפילו כשמחזיק מוקצה בידו השניה.

ולהלכה, בשו"ע³ הביא קודם את דברי רש"י בסתם, ואח"כ כתב ו"א שהדבר מותר כהרמב"ן. וכתב הביאור הלכה⁴ בשם הא"ר שאפשר לסמוך על דברי הרמב"ן ולהקל בזה משום סכנת חולי.

והנה כשהילד הולך ליד אביו ואינו נותן לו יד, פשוט הדבר שמותר. והטעם שלא מחמירים בזה כמו באופן שהוא נותן לו יד, הוא משום שכל שאדם עוסק באיזה דבר יש יותר חשש שיכשל בו, אבל כשאינו עוסק בדבר אין סיבה לחשוש שיבוא להכשל בו. ולכן כשהאב מחזיק בידו של הילד, יש יותר חשש שאם המוקצה יפול מידי

¹ מסכת שבת דף קמ"ב ע"א ד"ה אתי.

² באופן האסור כשמחזיק את הילד על ידיו, כמבואר בגליון הקודם.

³ שם.

⁴ ד"ה ו"א וכו'.

⁵ שו"ע סימן ש"ח סעיף ג'.

⁶ ס"ק י"ג.

[ויש לדון, האם במקרה זה יועיל להמציא איזה שימוש היתר להשתמש בכלי, בשביל שיוכל להוליכו למקום שרוצה].

מוקצה מחמת חסרון כיס או מחמת גופו - דעת המג"א⁷, שאחר שנטלו בטעות בידו מותר לו להוליכו למקום שירצה, ואז להניחו מידי, ואין צריך לעזבו מיד במקום שנזכר. אבל שאר הפוסקים הכריעו⁸, שאסור להוליכו למקום שרוצה, אלא צריך לעזבו מיד במקום שנזכר.

שכחתי ארנק בכיס, מה עלי לעשות?

דין הארנק תלוי בין אם היה בו כסף או שלא היה בו כסף. שאם לא היה בארנק כסף דינו כדין כלי שמלאכתו לאיסור⁹, דהיינו לצורך שמירת הכסף, וכסף הוא הרי מוקצה מחמת גופו¹⁰, [שטרות כסף הינם מוקצה מחמת חסרון כיס¹¹]. וממילא אם שכח ארנק בלי כסף בכיסו, יכול לקחתו בידיים ולהוציאו מן הכיס כדין כל כלי שמלאכתו לאיסור שמותר לטלטלו לצורך מקומו.

אבל ארנק עם כסף דינו כדין הכסף עצמו, וזהו דין "בסיס", דהיינו דבר שהיה עליו מוקצה מערב שבת. [באופן שלא נשכח שם אלא הושם שם בכוונה¹²] נעשה דבר זה בעצמו למוקצה כדין המוקצה שעליו¹³. וממילא כששכח בכיסו ארנק עם כסף, אסור לו להשליכו בידיים, אלא צריך להפילו מן הכיס באיזה צורה אפשרית.

האם מותר להניח כלי תחת התרנגולת כדי שתטיל בה את הביצים?

ישנו דין שאסור לבטל כלי מהיכנו, פירוש - שאסור בשבת לגרום לכלי שאי אפשר יהיה להשתמש בו יותר¹⁴. ולכן אסור לשים כלי בשביל שייפול מוקצה לתוכו, כיון שאחרי שנפל שם המוקצה אי אפשר יהיה להשתמש בכלי, וא"כ הוא נתבטל מהיכנו. והטעם כתב המ"ב¹⁵, משום שהוא כסותר את הכלי. ומשום כך, אסור להניח כלי תחת התרנגולת בשביל שתטיל בה את הביצים, כיון שביצים שנולדו בשבת הינן מוקצה, והרי הוא עושה ביטול כלי מהיכנו.

בגליון הבא:

- מזגן שמטפטף מים, האם מותר לשים תחתיו כלי לקבל את המים?
- מים שנשפכו על הריצפה, האם מותר להספיגם במגבת וכדו'?
- כשיש ספק האם הדבר בגדר "פיקוח נפש", האם מותר לחלל ע"ז את השבת?
- שמעתי על מקרה של פיקוח נפש ורצתי להציל תוך כדי חילול שבת, ולבסוף התברר שכבר הגיעו למקום אנשי הצלה ולא הייתי נצרך שם, האם נחשב לי הדבר לחילול שבת?

⁷ הובא במ"ב ובשעה"צ ס"ק י"ד.

⁸ הובאו במ"ב שם.

⁹ רמ"א סימן ש"י סעיף ז', ועיי"ש מ"ב ס"ק כ"ז ושמירת שבת כהלכתה פרק כ' סעיף ט"ז.

¹⁰ מ"ב סימן ש"י ס"ק כ"ד.

¹¹ שמירת שבת כהלכתה פרק כ' סעיף כ'.

¹² שו"ע סימן ש"ט סעיף ד'.

¹³ שם, ומ"ב סימן ש"י ס"ק כ"ד.

¹⁴ שו"ע סימן ש"י סעיף ו'.

¹⁵ ס"ק כ'. ועיין סימן רס"ה בביאור הלכה ד"ה מפני שכתב עוד טעם לדבר.

מרכז למודי דעת

- תכנית לימודים ייחודית המסייעת ללומד להגיע לרמה גבוהה בידיעת ההלכה.
- התכנית משלבת שיעורי הלכה כתובים הנשלחים בדיוור ישיר לבתי הלומדים, שאלות סיכום וחזרה, מבחנים תקופתיים, קשר עם רבנים ותעודה.
- שיעורים בהלכות: איסור והתר, שבת, עירובין, נדה, מקואות, חופה וקידושין, אבלות.
- למודי דיינות.
- הכנה מושלמת לבחינות הסמיכה.

להצטרפות ולקבלת מידע נוסף חייגו:

03-6166340

E-mail: limd@netvision.net.il

www.limd.co.il